

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ РУК У ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Павленко Ю.Г., Вуйбер Н.П.

Україна, м. Полтава, Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

У побуті людині постійно доводиться вчиняти дії дрібної моторики: застібати гудзики, зав'язувати шнурки, тримати столові прибори й різноманітні предмети. Однак, навички дрібної моторики рук важливі не тільки в побуті, а й при навчанні. З давніх часів люди знали про те, що активні вправи за участі рук і пальців позитивно впливають на діяльність і розвиток головного мозку, психічних процесів, зорового аналізатора людини.

Згідно з даними сучасних психологів і фізіологів у дітей дошкільного віку слабо розвинені дрібні м'язи руки, недосконала координація рухів, триває окостеніння зап'ястя і фалангів пальців. Це, звісно, перешкоджає оволодінню навичкам письма і читання, запам'ятовуванню навчального змісту, розвитку інтелекту на початковому етапі шкільного навчання.

У науково-педагогічних публікаціях представлено значну кількість матеріалів, щодо способів розвитку дрібної моторики у дітей, однак, переважна їх більшість орієнтовані на такі два аспекти: 1) висвітлення значення розвиненої дрібної моторики рук для розвитку мовлення, адже, як зазначають А. Машталер [4] і І. Лугова, «розвиток функції руки та мовлення в людей йшли паралельно, у взаємодії [3, с. 6]; 2) корекційну психолого-педагогічну та логопедичну роботу з дітьми, які мають психологічні та фізичні вади розвитку й, відповідно, – особливі освітні потреби.

Такий стан розробки проблеми розвитку дрібної моторики рук значно звужує її роль у житті дитини, адже, кожному молодшому школяреві, а

особливо першокласникові, без виключення, доцільно розвивати ручну моторику. Це надзвичайно важлива справа, яка стосується професійної діяльності не лише психолога, логопеда чи вихователя закладу дошкільної освіти, а й учителя початкових класів, а також повсякденної спільної діяльності дитини і її батьків. Відтак, проблема розвитку дрібної моторики рук у першокласників носить широке освітнє значення.

Готовність дитини до навчання у школі в загальному психолого-педагогічному вигляді досліджується у наукових роботах українських та зарубіжних учених, зокрема: Л. Артемової Л. Биковець, Н. Бібік, Л. Божович, О. Венгер, Н. Гавриш, Ю. Гільбуха, О. Кононко, Г. Люблянської, Л. Пироженко, О. Проскури, О. Савченко та ін. Питанням розвитку дрібної моторики пальців рук і зап'ястя у першокласників приділяють увагу теоретики і практики початкової освіти, такі як: А. Богуш, М. Вашуленко, А. Запорожець, Т. Здравчева, І. Лугова, А. Машталер, К. Прищепа, Л. Філіппова та ін.

Метою нашого наукового пошуку було здійснення теоретичного аналізу підходів до шляхів формування ручної рухової сфери першокласників.

За визначенням Т. Ткаченко, дрібна моторика – це сукупність скоординованих дій нервової, м'язової, і кісткової систем людини, в поєднанні із роботою зорового аналізатора для виконання дрібних і точних рухів кистями і пальцями рук і ніг. У науково-педагогічній літературі поняття «дрібна моторика» ототожнюється зі «спритністю» [5].

Рівень розвитку дрібної моторики – один із показників інтелектуального розвитку дитини і критерій готовності дитини до навчання в школі. Як показує педагогічний досвід, дитина, яка має високий рівень розвитку дрібної моторики, вміє логічно міркувати, у неї добре розвинені увага, пам'ять, зв'язне мовлення та сприймання. І навпаки, діти 6-7-річного віку з недостатньо розвиненою ручною моторикою, відповідно до віку, часто мають серйозні труднощі з опануванням навичок письма та навчання в цілому.

Педагогові потрібно пам'ятати, що умілими руки, а також і пальці маленького школяра, стануть не відразу. Цей процес довготривалий і індивідуальний. При цьому, разом із дрібною моторикою, будуть розвиватися мовлення та інтелект дитини.

Важливо не «зациклюватися» виключно на одноманітних графічних вправах, аби запобігти втомлюваності, роздратуванню, втраті інтересу. На уроках та в позаурочній діяльності «доцільно виконувати велику кількість практичних вправ з роздатковим матеріалом – картинками, геометричними фігурами різного розміру і кольору, паличками, намистинками, гудзиками, горіхами, шишками тощо» [1, с. 6]. Великий вклад у становлення цього напрямку в теорії і практиці зробила відома італійська педагогиня, вчена і мислителька першої половини ХХ століття Марія Монтесорі. В її педагогічній системі ключове місце займають вправи на розвиток сенсорного сприйняття дитини. За допомогою найрізноманітніших предметів (дзвоники, м'які іграшки, пазли, тканини, крупи) дітки вчаться відрізняти форми, розміри, текстури, запахи, смаки, температуру, тощо й, таким чином, розвивають ручну та пальчикову дрібну моторику [6].

Нині існує безліч способів, котрі допомагають розвивати дрібну моторику рук дитини. Так, Т. Здравчева робить акцент на ігрових сенсорних прийомах активізації дрібної моторики, бо вони не тільки корисні, а й цікаві для дітей [2].

Пропонуємо узагальнену в результаті аналізу психолого-педагогічних джерел інформації добірку вправ та ігор на розвиток у дітей дрібної моторики рук у школі і вдома:

1. Масаж. Щоденний масаж кистей рук дитини м'якими рухами та розминання кожного пальчика, долоньки, зовнішнього боку кисті, а також передпліччя дуже корисний. Він чудово активізує мовні центри мозку. Крім того, такий масаж позитивно впливає на імунітет, на загальний розвиток дитини, поліпшує контакт із нею.

2. *Ліплення із різних матеріалів (тісто, пластилін, глина).* Окрім творчого самовираження, стимулювання дитячої уяви, розвитку інтелекту та соціальних навичок, це цікаве і захоплююче заняття, тонізує і зміцнює м'язи кисті руки. Передусім, працюючи з матеріалами для ліплення, дитина розвиває гнучкість і рухливість рук і пальців. Практично все, що можна робити з пластиліном, глиною, тістом – стискати, катати, місити – розвиває дрібну моторику дитини і готує її руки та пальці до письма. Також під час ліплення ефективно розвивається зорово-моторна координація.

3. *«Ванни» з крупами.* Занурювання рук у крупи, перебирання й перемішування, пересипання й розтирання в руках квасолі і гороху, а також інших дрібних круп, сприятиме розвитку координації пальців.

4. *Мозаїка.* При складанні різноманітних ігор-мозаїк, безумовно, покращується дрібна моторика рук дитини, розвиваються кмітливість і творчі здібності.

5. *Ігри-шнурівки* розвивають просторове орієнтування, сприяють розумінню понять «угорі», «внизу», «справа», «зліва», формують навички шнурювання й зав'язування шнурка на бант) сприяють розвитку мови, розвивають творчі здібності і, звісно, розвивають сенсомоторну координацію та дрібну моторику рук.

6. *Ігри з гудзиками та намистинками.* Нанизування на нитку намистинок, застібання гудзиків, перебирання пальцями намиста – прості й корисні вправи для розвитку ручної моторик.

7. *Пазли.* Яскраві картинки розвивають увагу, кмітливість, зір і, звісно, дрібну моторику рук.

8. *Катання долонькою дерев'яних і гумових м'ячиків по рівній поверхні.* Таке заняття масажує долоні та покращує координацію рухів кисті. Прийоми роботи з м'ячиками широко використовуються психологами у психокорекційній роботі.

9. Ігри з прищипками. Чіпляння прищіпок до різних предметів розвиває дрібну моторику трьох основних пальців руки: великого, вказівного й середнього.

10. Звукові вправи із допомогою долонь – плескати тихо і голосно в різному темпі, постукувати й барабанити всіма пальцями обох рук по поверхні – не лише весело, але й корисно.

11. Малювання, розфарбовування, штрихування – традиційні вправи для підготовки руки дитини до письма. В торгівельні мережі можна знайти велику кількість друкованої продукції для реалізації цієї мети.

12. Вирізання ножицями. Уміння різати папір, робити аплікації та виготовляти вироби з паперу – це один із показників добре розвиненої дрібної моторики рук у дитини. Слід зауважити, що це доволі складні навички для дитини 5-7 річного віку, адже вони вимагають від неї працювати великим, вказівним і середнім пальцями окремо від безіменного і мізинця.

13. Ігри з піском, водою. Переливання, копання, пересипання, бризкання, пісочне будівництво – справи, які люблять діти вже з раннього віку. Вони викликають неповторні тактильні відчуття, приносять надзвичайне задоволення і є цілющим методом естетотерапії.

14. Творча робота, тобто виготовлення виробів з дрібних матеріалів – комплексна вправа для розвитку дрібної моторики рук.

15. Ігри з LEGO. Конструктор LEGO сьогодні став незамінним матеріалом для розвиваючих занять з учнями початкових класів. LEGO-технологія захоплива, адже об'єднує в собі елементи гри та експериментування. Заняття з диво-цеглинками урізноманітнюють та вдосконалюють освітній процес, роблять його психологічно комфортним та знімають нервові напруження. Це позитивно позначається на розвитку дрібної моторики дітей та підвищує якість навчального змісту.

Отже, рухи кистей рук та пальців стимулюють розвиток нервової системи прискорюють розвиток психічних процесів людини.

Література:

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ : Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
2. Здравчева Т. М. Розвиток дрібної моторики в першому класі НУШ / Здравчева Тетяна Миколаївна / [Електронний ресурс] // Всеосвіта: вебіари, 2019. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/webinar/rozvitok-dribnoi-motoriki-v-persomu-klasi-nus-124.html>
3. Лугова І. Розвиток дрібної моторики пальців рук в учнів шестирічного віку // Початкова школа. – 2008. – № 7. – С. 6.
4. Машталер А. С. Розвиток дрібної моторики у дітей із загальним недорозвиненням мовлення / Машталер А. С. // Таврійський вісник освіти. – 2015. – № 4. – С. 242-247.
5. Ткаченко Т. А. Мелкая моторика. Гимнастика для пальчиков / Т. А. Ткаченко. – Москва : Издательство ЭКСМО, 2013. – 48 с.
6. Монтессорі Марія. Виховуйте заради миру : [виступ на конференції у Копенгагені, 1937 р.] / Марія Монтессорі ; пер. з італ. Д. А. Шміло // Педагогічна майстерня. – 2014. – № 11. – С. 33-35.